

*Кокнова Т. А.,**доктор педагогічних наук,**професор кафедри романо-германської філології**Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*

«ІНТЕРНЕТ ДИСКУРС»: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ І ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ (ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. У статті вивчається визначення поняття і загальна характеристика «Інтернет-дискурсу» у діяро-нічному аспекті. Характерна особливість комунікації у віртуальному просторі полягає в тому, що даний тип комунікації лежить поза тимчасовими і просторовими рамками. Проаналізовано поняття «дискурсу» та встановлено, що дискурс існує насамперед і, головним чином, у текстах, але таких, за якими постає особлива граматики, особливий лексикон, особливі правила слововживання і синтаксису, особлива семантика, в кінцевому рахунку особливий світ. Дослідження особливостей вітчизняного Інтернет-дискурсу є набагато менш широким ніж дослідження англійського внаслідок того, що сам Інтернет з'явився в Україні із значним запізненням. У процесі дослідження встановлено, що у лінгвістичній науці вживаються наступні терміни для позначення дискурсу опосередкованого спілкування: комп'ютерний дискурс – віртуальний дискурс – Інтернет-дискурс – електронний дискурс – мережевий дискурс. Аналіз матеріалу свідчить, що Інтернет-дискурс – це підвид віртуального дискурсу; дане поняття набагато вужче за поняття «віртуальний дискурс». У статті наведено характерні особливості Інтернет-дискурсу та встановлено, що терміни «комп'ютерний дискурс» та «електронний дискурс» є абсолютними синонімами, оскільки передбачають спілкування за допомогою комп'ютера. Різновидом комп'ютерного дискурсу є віртуальний дискурс, який є текстом, зануреним в ситуацію віртуального спілкування. Віртуальний дискурс трактується ширше, ніж комп'ютерний, оскільки спілкування у віртуальній реальності створюється не лише через комп'ютер, але й через інші засоби зв'язку. Встановлено, що під Інтернет-дискурсом розуміємо когнітивно-комунікативний простір, що складається з багатообразних жанрових форм онлайн і офлайн комунікацій, і, окрім спілкування в Інтернеті, включає ще й комунікацію в інших, зокрема, локальних мережах. Зроблено висновок про те, що в межах Інтернет-дискурсу в комунікації (не дивлячись на штучне середовище спілкування) під час взаємодії комунікантів використовуються різні прийоми і засоби спілкування, що дозволяють максимально наблизити віртуальний діалог до форми реальної мовної взаємодії.

Ключові слова: дискурс, Інтернет-дискурс, лінгвістика тексту, комп'ютерно-опосередкована комунікація, діяро-нічний аспект.

Постановка проблеми. Історія Інтернету нараховує понад 35 років. Початок цьому феномену було покладено наприкінці 60-х років ХХ ст., коли міністерство оборони США прийняло рішення, що потребує надійної системи передачі інформації. Створена в 1969 році мережа Інтернет на сьогоднішній день

отримала широке розповсюдження. Якщо спочатку мережа Інтернет була створена для передачі робочої інформації, то з розвитком технологій і появою у мережі індивідуальних користувачів, Інтернет почав виконувати і комунікативну функцію. Однією з характерних особливостей віртуального простору є те, що даний тип комунікації лежить поза тимчасовими і просторовими рамками. Сьогодні Інтернет представлений великою кількістю жанрів, які представляють великий інтерес для лінгвістів.

Разом із тим інтеграційні процеси в області гуманітарного знання і антропоцентризм сучасної науки зумовили зростання дослідницького інтересу до аналізу дискурсу. Дискурс допускає безліч вимірів і пропонує науковцям надзвичайну різноманітність точок зору і методів дослідження. У зв'язку з цим теорія дискурсу виявляється одним з найактуальніших і найперспективніших напрямів сучасної лінгвістики. В рамках теорії дискурсу особливе місце займає комп'ютерний дискурс, в просторі якого функціонують різні жанри: спілкування на конференціях, у форумах, чатах тощо. Проте, у зв'язку з тим, що категорії і специфічні межі комп'ютерного дискурсу залишаються не до кінця описаними і виявленими, розуміння цього явища виявляється неоднозначним і має потребу у ретельному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище Інтернет-дискурсу як мовну проблему розглядали в своїх роботах такі лінгвісти як К. Андерсон, Н. Барон, С. Вай-Янн Ван, Й. Гуттенберг, Д. Кристал, Т. Нельсон, З. Харріс, С. Херрінг, Дж. Холлоуей, тощо. Проте не можна вважати дану тему вичерпаною, оскільки комунікативне Інтернет-середовище, як наголошується в багатьох лінгвістичних роботах, постійно розвивається, і поки що не всі його особливості описані в науці. Разом із цим отримує недостатнє наукове освітлення неформальна міжособова комунікація людей в Інтернеті, яка є особливою сферою функціонування мови – писемною Інтернет-комунікацією. Також не було предметом окремого дослідження питання комунікації в англійських Інтернет-форумах. Тому, **мета цієї статті** зробити діяро-нічний аналіз виникнення поняття «Інтернет-дискурс» та його загальних характеристик у лінгвістичній науці. Предметом дослідження виступає поняття «Інтернет-дискурс» і його загальні характеристики, а об'єктом дослідження – діяро-нічний аспект поняття «Інтернет-дискурс».

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку наукової думки дискурс знаходиться в центрі уваги низки гуманітарних наук: лінгвістики, філософії, психології, літературознавства, політології, етнографії, теорії комунікації тощо. Перехід до дискурсивної парадигми є закономірним розвитком мовознавчої думки.

Лінгвістичний термін «дискурс» почали широко використовувати лише в 50-і рр. XX ст. після публікації статті американського лінгвіста З. Харріса, який назвав так метод аналізу зв'язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу і для співвіднесення мови та культури [1, с. 474].

К. Андерсон та Дж. Холлоуей зазначає, що перші дослідження, метою яких було виявлення внутрішньої організації дискурсу, з'явилися наприкінці 50-х років XX століття. Такі лінгвістичні розвідки були присвячені синтаксичним конструкціям, що складаються з двох і більше речень, які пізніше почали називати надфразовими єдностями [2].

На початку 1970-х років сформувалася нова наукова течія – «лінгвістика тексту», що об'єднала як суто лінгвістичні, так і суміжні з ними підходи, при чому як теоретичні (літературознавство, функціональна стилістика), так і прикладні (теорія комунікації, статистична обробка текстів, психологія, викладання мов, автоматизований переклад, інформатика тощо) [3, с. 110]. Оскільки текст опинився у фокусі уваги надзвичайно різномірних дисциплін, виникла необхідність переосмислити предмет лінгвістики тексту і розмежувати текст і дискурс. Це стало можливим завдяки включенню категорії ситуації. Дискурс трактувався як «текст плюс ситуація», а текст відповідно – як «дискурс мінус ситуація».

Серед лінгвістів не існує єдиної думки щодо його трактування, оскільки оперуючи цим поняттям, дослідники часто виходять з полярних позицій. Низка провідних науковців вважають, що дискурс це «мова в мові», представлена у вигляді особливої соціальної данності. Дискурс реально існує не у вигляді своєї «граматики» та свого «лексикону». Дискурс існує насамперед і, головним чином, у текстах, але таких, за якими постає особлива граматика, особливий лексикон, особливі правила слововживання і синтаксису, особлива семантика, в кінцевому рахунку особливий світ. Це «можливий (альтернативний) світ» [3, с. 95]. Одним із таких альтернативних світів виступає світ Інтернету. Як зазначалось вище, З. Харріс під дискурсом розумів текстову реалізацію комунікативного акту, набір фраз, у зв'язку з чим застосовував до нього дескриптивні методи аналізу речень і зв'язного мовлення [4, с. 81]. Дослідження особливостей вітчизняного Інтернет-дискурсу є набагато менш широким ніж дослідження англійського внаслідок того, що сам Інтернет з'явився в Україні із значним запізненням і почав розвиватися порівняно повільними темпами в дев'яностих роках у зв'язку з політичною економічною і соціальною кризами [5].

Із розвитком суспільства зростає і природна потреба людства в комунікації. Поява глобальної мережі Інтернет стала закономірним кроком в умовах цих зростаючих потреб. Історія Інтернету бере початок у 1957 році, коли Міністерство оборони США почало розробляти комп'ютерні мережі. Але днем народження Інтернету вважають 29 жовтня 1969 року, цього дня перша інформація була передана між комп'ютерами, що знаходились на відстані 640 кілометрів один від одного [6, с. 185]. Проте, в той момент виділити віртуальний дискурс з інших видів дискурсу не представлялося можливим.

Можна вважати, що комунікація і дискурс в Інтернеті почали йти своїм власним шляхом розвитку, знаходячи свої унікальні особливості в 1971 році, коли була розроблена перша програма для відправки електронної пошти, перший новий технологічний спосіб комунікацій, що поклав початок глобальній перебудові всієї

системи взаємозв'язку людей. У 1973 році до мережі були підключені міжнародні організації, що дало величезний поштовх до розвитку Інтернет-комунікації і дискурсу, пов'язаному з нею [7, с. 22].

Дж. Нільсен наголошує, що поява Інтернету стала переломним моментом в історії людської комунікації, що не змінювалась протягом п'яти тисяч років (вся різноманітність форм цієї комунікації зводилась до різних варіантів традиційного вербального і невербального спілкування) [8, с. 9]. А. Доценко виокремлює Інтернет-дискурс як особливий вид дискурсу і стверджує, що з'являється новий тип дискурсу – усно-письмовий дискурс [9, с. 7]. Найбільш поширеними з них є «комп'ютерно-опосередкована комунікація» (англ. *computer-mediated communication*), «комп'ютерний дискурс», «електронний дискурс», «віртуальний дискурс», «Інтернет-дискурс» і «мережвий дискурс» [там само, с. 45].

На думку вчених, чим менше проникнення Інтернету в суспільство, тим менше користувачів цієї мережі, а, чим менше користувачів, тим менш розвинена віртуальна комунікація, дискурс є не таким всеохоплюючим, як в більш розвинених з цієї точки зору країнах, а, отже, поле для дослідження є вузьким [10, с. 25]. Легко можна уявити, що в якійсь лінгвокультурі Інтернет-дискурс відсутній зовсім, що пов'язано або з відсутністю Інтернету, або з тим, що представники лінгвокультури не використовують в мережі рідну мову.

На думку низки вчених, під пасивністю розуміється така ситуація спілкування, коли користувач лише отримує інформацію, нічого не надаючи навзаєм [11, с. 150]. У такого користувача лише одна мета в Інтернет-комунікації – здобуття інформації. Такі комуніканти залишаються невидимими для інших користувачів Інтернету, їх образ не зафіксований в Інтернеті-комунікації, тоді як слід активного комуніканта помітний, є видимим для інших користувачів і створює певний комунікативний образ.

Н. Барон зауважує, що віртуальний дискурс обмежений технічними можливостями (наявність у комуніканта комп'ютера, доступу в Інтернет) і людським чинником (знаходження співбесідника в даний момент в мережі і його знаходження на певному ресурсі в даний момент) [12, с. 127]. Створюючи нові глобальні можливості спілкування, Інтернет створює і нові моделі мовної поведінки. По суті, масова комунікація є своєрідним феноменом мовної культури, що диктує зміну специфіки розуміння категорій тексту і дискурсу. Так, відносно недавно виникло поняття гіпертексту у зв'язку з вивченням електронних текстів. Термін «гіпертекст» вперше використав відомий американський соціолог, філософ, піонер інформаційних технологій Т. Нельсон в 60 – х рр. XX ст. для позначення текстів, що мають електронну форму, як радикально новий спосіб інформаційної технології і новий метод публікації [13, с. 47].

Кажучи про Інтернет-дискурс як напрям нашого дослідження, варто відзначити, що (не дивлячись на штучне середовище спілкування) під час взаємодії комунікантів використовуються різні прийоми і засоби спілкування, що дозволяють максимально наблизити віртуальний діалог до форми реальної мовної взаємодії. За своєю значущістю та революційним впливом на мову поява Інтернету прирівнюється до створення друкарського верстата Й. Гуттенбергом, а особливості мережевого спілкування дають підстави говорити про формування третьої форми мовлення – проміжної між усним та писемним мовленням [14, с. 88].

Намагаючись розмежувати усне, писемне і мережеве мовлення, Д. Крістал справедливо зазначає, що мережеве мов-

лення – це писемне мовлення, більшою мірою наближене до усного, ніж усне мовлення до свого письмового варіанту. Вчений визначає мережеве мовлення за формулою: усне мовлення + писемне мовлення + електронно-опосередковані особливості і розглядає його не як гібрид, а як новий вид мовлення [15, с. 48]. С. Херрінг також підкреслює, що мовні особливості мережевої комунікації обумовлені об'єктивними технічними причинами, як-то: лімітованістю розміру повідомлення; часом, протягом якого повідомлення залишається доступним; можливістю/неможливістю: цитування попереднього повідомлення в своїй відповіді; надсилання анонімного повідомлення; використання аудіо-, відео вставок тощо [16, с. 4].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, в сучасній лінгвістиці під дискурсом розуміють текстову реалізацію комунікативного акту, набір фраз, до якого застосовують описові методи аналізу речень і зв'язного мовлення. Встановлено, що Інтернет-дискурс – є когнітивно-комунікативним простором, який складається з багатобразних жанрових форм онлайн і офлайн комунікацій. Інтернет-дискурс розуміється як спілкування в глобальній мережі і є різновидом мережевого дискурсу, який, окрім спілкування в Інтернеті, включає ще й комунікацію в інших, зокрема, локальних мережах. Перспективи подальших розвідок лежать у площині детального вивчення методики аналізу Інтернет-дискурсу у сучасній лінгвістиці.

Література:

- Harris Z.S. Discourse Analysis: A Sample Text in Language. *Linguistic Society of America*. 1952. Vol. 28. No. 4. P. 474–494.
- Anderson K. T., Holloway J. Discourse analysis as theory, method, and epistemology in studies of education policy. *Journal of Education Policy*. 2018. DOI: 10.1080/02680939.2018.1552992
- Wai-Yan Wan S., Leung S. Integrating phenomenography with discourse analysis to study Hong Kong prospective teachers' conceptions of curriculum leadership. *Cambridge Journal of Education*. 2022. Issue 52(1). P. 91–116.
- Herring S. Slouching toward the ordinary: current trends in computer-mediated communication. *New Media and Society*. London: Sage Publications, 2004. 232 p.
- Aguilar G., Makhortyk J. Internet Memes and Construction of (Counter)Protest Identities in Ukraine and Venezuela (Unpublished). 71st Annual ICA conference “Engaging the Essential Work of Care: Communication, Connectedness, and Social Justice” (27 May 2021).
- Shkola G. et al. Dispute on the Internet: the format of discourse, linguistic technologies, modern language tactics. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, No 49. P. 69–75.
- Goroshko O., Salionovych L. Linguistics 2.0. *Media and Public Relations Research in Post-Socialist Societies*. 2021. P. 191.
- Nielsen J. Multimedia and Hypertext: The Internet and Beyond. Boston: Academic Press Professional, 1995. 263 p.
- Dosenko A. Mobile Discourse of Communication Platforms. *State and Regions. Series: Social Communications*. 2021. No 2 (46). P. 112–116.
- Sazhyna A. et al. The strategy of informing and tactics of its realization in the polemical discourse of the print mass media. E3S Web of Conferences. *EDP Sciences*. 2021. Vol. 284. P. 18–27.
- Iuzva L. et al. Media discourse on receiving funds for financing of the elections' 2019 in Ukraine. *Przegląd Europejski*. 2021. No 2. P. 145–164.
- Baron N. S. Language of the Internet. Stanford, California, 2003. P. 59–127.
- Paolillo J. The Virtual Speech Community: Social Network and Language Variation on IRC. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 1999. No 3. P. 78.
- Zhang Y. The gate of the gateway: A hypermodal approach to university homepages. *Semiotica*. 2012. No 190 (1/4). P. 87–109.
- Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p.
- Herring S. Slouching toward the ordinary: current trends in computer-mediated communication. *New Media and Society*. London: Sage Publications, 2004. 232 p.

Koknova T. “Internet discourse”: definition and general characteristics (diachronic aspect)

Summary. The article has been devoted to the study of the Internet discourse. It gives the definition of the concept and general characteristics of “Internet discourse” in a diachronic aspect. A characteristic feature of communication in the virtual space is that this type of communication lies outside temporal and spatial boundaries. The concept of “discourse” is analyzed and it is defined that discourse, first and foremost, takes its roots in the texts, which are characterized by a special grammar, a special lexical style, special rules of word usage and syntax, special semantics, and eventually a special world. The study of the features of Ukrainian Internet discourse is less extensive than the same study in the English-speaking world due to the fact that the Internet itself appeared in Ukraine with considerable delay. In the process of research, it was established that the following terms are used in linguistic science to denote the discourse of mediated communication: computer discourse – virtual discourse – Internet discourse – electronic discourse – network discourse. The analysis of the material shows that Internet discourse is a subspecies of virtual discourse; this concept is much narrower than the concept of “virtual discourse”. The article describes the distinctive features of the Internet discourse and outlines that the terms “computer discourse” and “electronic discourse” are absolute synonyms as they involve communication using a computer. A type of computer discourse is virtual discourse, which is a text immersed in a situation of virtual communication. Virtual discourse is interpreted more broadly than computer discourse, since communication in virtual reality is created not only through the computer, but also through other means of communication. It has been established that the Internet-discourse is understood as a cognitive-communicative space consisting of diverse genre forms of online and offline communication, and, in addition to communication on the Internet, also includes communication in other, in particular, local networks. The author comes to the conclusion that within the Internet discourse in communication (regardless of the artificial environment of communication) during the interaction of communicators, various methods and means of communication are used. It allows to bring the virtual dialogue as close as possible to the real language interaction.

Key words: discourse, Internet discourse, text linguistics, computer-mediated communication, diachronic aspect.